

Kollár Péter

Óvodapedagógusok olvasásfejlesztési műhelyszemináriuma a Pátyi Könyvtárban

Egy új könyvtári kezdeményezés részeként az olvasóvá nevelésről szerveztünk továbbképzést a pátyi óvodapedagógusok számára. A szeminárium célja annak megmutatása volt, hogyan segíthet a pedagógus népmesékkal és kortárs irodalmi szövegekkel a gyerekek olvasás előtti literációs tudatosságának fejlesztésében, és ezzel párhuzamosan érzelmi fejlődésük támogatásában. Béres Judit, a Pécsi Tudományegyetem tanára elméleti ismeretek mellett egy tucatnyi olyan kortárs gyerekkönyvet mutatott be, amelyek az óvodáskorú gyerekek életében előforduló problémákra, kihívásokra adhatnak válaszokat, vagy olyan értékeket közvetíthetnek, amelyek sok gyerek életéből hiányoznak, miközben a szövegek és az illusztrációk esztétikai értéket is képviselnek. És amelyek nem utolsósorban fellelhetőek a Pátyi Könyvtár állományában.

„Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek” címmel a kulturális ágazat szakpolitikai felelősségi körébe tartozó program vette kezdetét 2017. február 1-én, ennek részeként valósul meg „Az én könyvtáram” országos hatáskörű projekt, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szervezésében. A projekt egyik célkitűzése az országos könyvtári rendszer alkalmassá tétele a köznevelés hatékonyságát és eredményességét szolgáló új típusú kompetencia- és készségfejlesztő tanulást támogató szolgáltatások nyújtására. A koncepció a közoktatásban szereplő gyerekekre fókuszált, de nagyon hamar világossá vált, hogy a gyerekek személyiségfejlesztése nem az iskolában kezdődik. A projektben ezért elkezdték vizsgálni a szakemberek egyrészt annak lehetőségét, hogyan lehetne a szülőket támogatni abban, hogy a gyerekeiknek otthon, a saját eszközeikkel segíthessenek a sikeres tanulásban és az életben való boldogulásban. Másrészt felmerült, hogy együtt kellene működni azokkal a pedagógusokkal is, akik ennek a folyamatnak az elején foglalkoznak a gyerekekkel. A közoktatásba kerülő gyerekek ezt megelőzően már sok mindennel találkoznak intézményes környezetben, ami többek közt az olvasásról és a könyvekről is szól, ezért az óvodapedagógusok is a projektben megszólítandó partnerek célcsoportjává váltak.

Mindez magától kínálta az ötletet, hogy a Pátyi Könyvtár hasonló kezdeményezéssel éljen a saját környezetében, és a legfiatalabbakkal foglalkozó óvodapedagógusokat és a szülőket nyerve meg az olvasás ügyének. Első lépésként az óvodapedagógusok számára

szerveztünk műhelyszemináriumot február 22-ére egy továbbképzés keretei közt, együttműködésben az óvodával. E sorok szerzője „Az én könyvtáram” ingyenes könyvtárosi képzésén találkozott a meghívott előadóval, Béres Judittal, aki a pszichológia és a pedagógia, az irodalomterápia és az olvasásnépszerűsítés területén végez tudományos és gyakorlati munkát, és vállalta, hogy szívesen közreműködik a Pátyi Könyvtár hosszabb távra tervezett olvasásnépszerűsítő programjában.

Az előzetes tervezés során több lehetséges célcsoport is felmerült, akiket meg kellene szólítanunk pl. gyermekek váró és kisgyermekes szülők, nagyszülők, óvodapedagógusok, a helyi iskola pedagógusai, valamint irodalomterápiás körökbe invitálható helyi felnőtt lakosok. Utóbbi esetben a kezdeményezés nem előzmények nélküli, hiszen sok helyi és környékbeli lakos visszatérő látogatója a könyvtár régóta sikeres Irodalmi Klubjának (www.irodalmiklub.hu).

Első lépésként megkerestem az óvoda vezetőjét az ötlettel, miszerint a könyvtár szervezésében és finanszírozásában rendelkezésükre állna egy olvasásfejlesztéssel kapcsolatos továbbképzés. Az óvoda örült a lehetőségnek, be tudta illeszteni azt az évente aktuális továbbképzési napjainak sorába, és előzetesen kb. 25 fő részvételi szándékát jelezte. A találkozó konkrét időpontjának kitűzésével párhuzamosan egy rövid hirdetményben összefoglaltuk a műhelyfoglalkozás célját, amelyet megküldtünk az óvodának (1. melléklet).

A műhelyfoglalkozás napján a könyvtár épületében vártuk az óvodapedagógusokat, a kötetlen, kollegiális hangulat és bensőségebb beszélgetés reményében körbe rendezett székekkel. A barátságosabb hangulat elérése érdekében kávé, tea, üdítő és szendvicsebéd is rendelkezésre állt.

Az előadó egy rövid felvezető gondolatsorban utalt „Az én könyvtáram” projektre, s arra, hogy miért lenne fontos az óvodapedagógusokkal való együttműködés ennek keretében. Említésre került a projekt weboldala is, ahonnan a módszertani anyagok közül óvodáskorú gyermekeknek alkalmazható jó gyakorlatok is letölthetőek, megismerhetőek, adaptálhatóak. Ezután az előadó a résztvevők közös gondolkodásra való meghívásával arra kereste a választ, hogy mit is érdemes fejleszteni. Kiindulópontnak, Juhász Valéria és Szinger Veronika vonatkozó tanulmányaira utalva, a literációs tudatosságot jelölte meg, értve ez alatt minden olyan dolgot, ami már az intézményes olvasástanulás előtt kialakul a gyerekekben a betűkön, a szavakon és a nyelven keresztül feljűk áradó kultúra kapcsán. Ide tartozik nemcsak az olvasás, illetve a mesehallgatás, hanem gyakorlatilag bármi, ami az írott kultúrához, a betűkhöz, könyvekhez, beszélgetéshez, kommunikációhoz kapcsolódik. Ideális lenne, ha minél gazdagabb literációs tudatosság előzné meg az olvasástanulást. Persze, először a családban kellene megtörténnie a kialakulásának és fejlődésének, és ezután, illetve ezt támogatva jönne az óvoda szerepe ebben. Azoknak a gyerekeknek az életében, akiknél otthon nagy hiányok mutatkoznak e téren, tehát ahol nem olyan a család szocioökonómiai státusza, hogy fontos lenne náluk az olvasás, a könyv, egyáltalán a kultúrafogyasztás, vagy csak a személyes napi kommunikáció, sokkal nehezebben alakul ki a literációs tudatosság. A felmérések azt mutatják, hogy amikor ezek a gyerekek iskolába kerülnek, 1-1,5 év lemaradásban vannak a társaikhoz képest. Az óvoda pedagógusai többféle módon segíthetnek ezen. Egyrészt a tárgyi feltételek megteremtésével az óvodai környezetben, másfelől a literációs attitűdök, szokások, és ezeken keresztül a literációs viselkedések kialakításával, hogy végül az ebben a környezetben lesűrűdő tapasztalatok ismeretként épüljenek be a gyerekek tudásába.

Ennek kialakításában egyik fontos mozzanat a gyerekek életkorának, élethelyzetének, érdeklődésének megfelelő szövegek hallgatása, megtanulása, a róluk való beszélgetés, vagyis valamilyen szöveg- és témafeldolgozás indirekt, játékos, a gyerekeket bevonódásra készítő módon. Ez nem csak fejleszt, de tudatosít is, így épülnek be új szavak a szókincsbe. Emellett az óvodai környezet olyan dolgokat is megadhat a gyerekeknek, amelyek az iskolába lépő gyermekeknek már sokszor hiányoznak: a játék, a játékos tanítás, a saját élményeken keresztül történő tapasztalati tanulás, valamint a személyre szóló figyelem, és az idő, amit arra lehet fordítani, hogy az alapkészségek a gyerekek saját ritmusában és életkori sajátosságainak megfelelően fejlődjenek.

További eszközök és lehetőségek a fejlesztésben az előszavas mesélés; olyan könyvek használata, amelyek azt segítik, hogy a gyerekek tudjanak azonosítani dolgokat, absztrakt fogalmakat, élményeket, értékeket a saját életükben; illetve ha azokon az eszközökön keresztül tanítjuk őket, amelyek amúgy is nagyon fontosak nekik, azaz mobilkészüléket tanítási céllal használunk (pl. Lego StoryStarter program). Előbbihez már készültek könyvjavánló füzetek a pécsi Csorba Győző Könyvtár kiadásában, utóbbihoz pedig mintaprogramok „Az én könyvtáram” projekt keretei közt.

A következőkben olyan friss szakirodalmi ajánlást kaptak a résztvevők, ami módszertani segítséget nyújt az óvodapedagógiai munkában (lásd 2. melléklet). Szó esett Kerekes Valéria koncept Műsként módszeréről, ami a mesefeldolgozás során a mese érzelmi fókuszára koncentrálnak, és ahhoz társít játékos gyakorlatokat. Kádár Annamária érdeklődésének középpontjában a reziliencia, vagyis az érzelmi megküzdőképesség és az EQ-fejlesztés áll, de könyvei nemek szerinti és életkor szerinti bontásban is ajánlanak meséket a pszichológus szemével. A szakember saját maga is írt meséket, ezek mindig egy-egy olyan lélektani probléma köré szerveződnek, ami az adott életkori szakaszban fontos a gyerek számára. Gerlinde Ortner pszichológus könyvei elsősorban a szülőknek ad javaslatokat, mit és hogyan meséljenek a gyerekeiknek, ha azoknak gyermekkori agresszióval, szorongással, félelemmel, vagy egyéb problémákkal van gondjuk. Szóba került Boldizsár Ildikó Metamorphoses meseterápiája, és a tanítványa, Bajzáth Mária által kidolgozott Népmese-kincstár-módszertan, ami előbbi adaptációja pedagógiai munkára.

„Az én könyvtáram” projekt keretei közt 2017-ben lezajlott egy országos olvasásmérés, amely 3–17 éves korig vizsgálta a gyerekek olvasási szokásait. Ez azt mutatta, hogy a legtöbb szülő a 3–6 éves kor közötti gyerekének alapvetően kétféle könyvet olvas: vagy olyanokat, amelyeknek jó a promóciójuk, de nem feltétlen képviselnek értéket, vagy pedig azokat, amiket nekik is olvastak gyerekkorukban, de azokat sem tudatosan megválasztva – miközben figyelmen kívül hagyják azt a körülményt is, hogy a mai gyerekek számára esetleg más történetek lennének megfelelőbbek. Ráadásul a felmérések szerint még a gyerekek kisiskolás korában is ugyanazokat a könyveket veszik le a polcról a szülők, mint az óvodában. Vagyis a szülők alapvetően tanácstalanok, hogy mikor mit olvassanak a gyerekeiknek, s hogyan lehetne az igényesebb, rétegzettebb mondanivalójú, minőségi gyerekirodalom felé elmozdulni.

Az előadó szerint az is támogathatja az óvodapedagógusok munkáját, ha a helyi könyvtárban megvannak azok a könyvek, amelyek az óvodában esetleg nincsenek, vagy nincs pénz megvenni őket, és a két intézmény között aktív együttműködés alakulhatna ki annak érdekében, hogy a friss gyerekirodalom és szakirodalom támogathassa az óvodapedagógusok napi munkáját. Véleménye szerint itt megtalálható a legfrissebb és minőségi kortárs magyar és külföldi gyerekirodalom és ifjúsági irodalom. A képzés hátralévő idejé-

ben ezek között válogatva adott ajánlást mesekönyvekről olyan témákhoz, problémákhoz a gyerekek életében, amelyekkel jó lenne foglalkozni, de nem biztos, hogy szülőként vagy pedagógusként tudjuk, hogyan tegyük (lásd 2. melléklet).

Az óvoda pedagógusai aktívan és interaktívan vettek részt a felvetett problémákon való gondolkodásban, a saját tapasztalatok cseréjében és a helyi lehetőségek mérlegelésében, és saját bevallásuk szerint a használható kortárs gyerekirodalom tekintetében sok újdonságot tartalmazott számukra a program. Ezúton is köszönöm mindenkinek a részvételt, Demény Erika óvodavezetőnek, hogy lehetőséget biztosított, Bérés Juditnak pedig a színvonalas előadást.

Mellékletek

1. melléklet Hirdetmény a műhelyszemináriumról

Óvodapedagógusok olvasásfejlesztési műhelyszeminárium,
Páty, 2019. február 22. 8–12 ó

Mit és miért olvassunk a gyerekeknek?

A pedagógus lehetőségei a gyerekek személyközpontú segítségével, fejlesztésében... és amit a könyvek és a könyvtár nyújthat ehhez

Az iskoláskor előtti olvasásfejlesztéssel, olvasóvá neveléssel foglalkozó programok közös hitvallása, hogy az olvasóvá válás hosszú folyamat, amely már jóval az iskoláskor előtt megkezdődik. Ebben a babakortól induló folyamatban kulcsszerepe van a család, az óvoda és a (gyermek)könyvtár által biztosított olvasásbarát könyves környezetnek és könyves tevékenységeknek, olvasással kapcsolatos programoknak.

Miért nélkülözhetetlen a pedagógiában az olvasás? „Az olvasás egyike azon kreatív tevékenységeknek, amelyek magasabban szervezetté teszik az emberi személyiséget, vagyis egyszerre tölt be lelki zavarokat megelőző, egészségvédelmi és fejlesztő funkciót.” (Bérés J.: *Azért olvasok, hogy éljek*, 2017.) Az olvasmányok, könyvek, történetek azzal nyújthatnak segítséget a gyerekek szellemi-lelki jóllétének megtalálásához és védelméhez, hogy támpontokat adnak érzéseik azonosításához, a viselkedésükre való rálátáshoz, önmaguk és a világ jobb megismeréséhez és megértéséhez. Nem utolsósorban a sok drága játék és fejlesztőeszköz mellett/helyett a könyv és az olvasmányok a lehető legegyszerűbben rendelkezésünkre álló segítő-fejlesztő eszközök.

Hogyan járul hozzá a gyerekek személyiségfejlődéséhez az olvasás?

- biztonságérzet megtalálásának támogatása szereplehetőségek, modellek és jó történetek segítségével
- kikapcsolódás, relaxáció, érzelmi feszültségoldás
- relációszókincs-fejlesztés, szövegértési és szövegalkotási képesség, a figyelem, empátia, tolerancia korai fejlesztése
- a képzelet, fantáziámunka mozgósítása
- a világ megismerésének támogatása az olvasással, a könyvekkel és a róluk szóló beszélgetéssel, a történetek érzelmi fókuszú, játékos feldolgozásával
- az önismeret életkornak megfelelő fejlesztése
- problémamegoldási képesség fejlesztése
- a szociális készségek, az egymáshoz való kapcsolódásra képesség fejlesztése
- adott életkori szakasz fejlődési kihívásainak, kríziseinek könnyebb kezelése
- adott élethelyzet problémáinak, nehézséget okozó élményeinek és eseményeinek könnyebb átvétele

– a reziliencia, az érzelmi ellenálló- és megküzdőképesség és az EQ fejlesztése

Műhelyszemináriumunk célja, hogy konkrét példákkal, módszertani ötletekkel, egy-egy fontos, friss gyerekkönyv vagy éppen szakkönyv ajánlásával segítse az óvodapedagógus kollégák kiváló munkájának még jobbá, hatékonyabbá, személyközpontúbbá tételét.

A foglalkozást tartja: dr. Béres Judit, egyetemi adjunktus, irodalomterapeuta
Pécsi Tudományegyetem BTK HFMI Könyvtár- és Információtudományi Intézet

2. melléklet A részt vevő pedagógusoknak bemutatott, ajánlott művek

Szakirodalom:

Antalfai Márta: Alkotás és kibontakozás. A Katarzisz Komplex Művészetterápia elmélete és gyakorlata

Bajzáth Mária: Így megyek az iskolába. Népmesekincstár 3.

Bajzáth Mária: Itt vagyok, ragyogok. Népmesekincstár 1.

Bajzáth Mária: Járom az új váramat. Népmesekincstár 2.

Bajzáth Mária: Mesefoglalkozások gyűjteménye 1. Pedagógusoknak

Kádár Annamária – Kerekes Valéria: Mesepszichológia a gyakorlatban. Az önbecsülés és a küzdőképesség megalapozása gyermekkorban

Ortner, Gerlinde: Gyógyító mesék, avagy hogyan segítsen a szülő a gyermeknek a félelem és agresszió leküzdésében

Ortner, Gerlinde: Új gyógyító mesék, avagy hogyan segítsen a szülő a gyermeknek a konfliktusok, a félelem és a bizonytalanság leküzdésében

Singer Magdolna: Boldogan éltek, míg meg nem haltak...és azután? Segítség a gyászban – foglalkoztatókönyv gyerekeknek és szülőknek

Problémafelvető gyermekirodalom, mesék, tematikus válogatások:

Bátty András: Morci

Berg Judit: Hisztimesék

Berg Judit: Két kis dinó Budapesten

Berg Judit: Két kis dinó a középkorban

Berg Judit: Két kis dinó a zsírkrétakorban

Berg Judit: Két kis dinó felfedezi Amerikát

Berg Judit: Lengemesék I–IV.

Berg Judit: Tökmagok Afrikában

Berg Judit: Tökmagok a korallzátonyon

Berg Judit: Tökmagok a piramisban

Berg Judit: Tökmagok a tűzhányón

Berg Judit: Tündérnaplár

Berg Judit: Tündérváros

Berg Judit: Tündérezene

Boldizsár Ildikó (szerk.): Mesék testvérekről testvéreknek

Bosnyák Viktória: A szomorú kacagány

Cali, Davide: Az ellenség

Finy Petra: Iskolások kézikönyve

Finy Petra: Iskolások kézikönyve fiúknak

Innes, Shona: A barátság olyan, mint a mérleghinta

Innes, Shona: Az élet olyan, mint a szél

Innes, Shona: Az internet olyan, mint a pocsolva

Innes, Shona: A játszótér olyan, mint a dzsungel

Kádár Annamária: Lilla és Tündérbogyó

Lacor, Agnès: Lili

Maros Krisztina: Egy pöttyös nap

Maros Krisztina: Az Illatok és Hangok Őrőzje

Szegedi Katalin: Lenka

Szegedi Katalin: Palkó

Vadadi Adrienn: Ákos óvodába megy

Vadadi Adrienn: Leszel a barátom?

Vadadi Adrienn: Nyomás a suliba!

Vadadi Adrienn: Örökké óvodás maradok!
Ovis mesék

Vadadi Adrienn: Ovis ünnepek

Vadadi Adrienn: A palacsinta tábor. Nyári ovis mesék